

УДК 658.011 : 336.717

О. І. Воробйова,

докторант ДВНЗ "КНЕУ імені Вадима Гетьмана",

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту, Національна академія природоохоронного та курортного будівництва, м. Сімферополь

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

Стаття присвячена дослідженню теоретико-методологічних основ економічного потенціалу банків. Визначено сутність економічного потенціалу банків, його зміст, структуру і складові елементи.

The article is devoted research of theoretical and methodical bases of economic potential of banks. Essence of economic potential of banks, his maintenance, structure and component elements, is certain.

ВСТУП

Сучасний стан банків України не відповідає потребам розвитку соціально-економічної системи держави. Фінансово-економічна криза, яка руйнівню вплинула на українську економіку, найбільш серйозно зачепила фінансовий сектор, зокрема банківську систему. Практично 20 банків країни опинилися в скрутному становищі і не можуть виконувати свої зобов'язання перед кредиторами, державою, контрагентами, а ще більше банків відчувають значний тягар цієї кризи, що впливає на можливість здійснювати кредитно-інвестиційну діяльність та виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Соціально-економічний розвиток України в умовах ринкової трансформації здебільшого визначається величиною і ефективністю формування й використання її економічного потенціалу. Проте в сучасній науковій літературі категорія "економічний потенціал" недостатньо досліджена, особливо відносно банківської системи. З цього приводу дослідження економічного потенціалу банків України є актуальним питанням як в теоретико-методологічному, так і практичному плані.

Функціонування банківської системи дає змогу забезпечувати інтереси країни в цілому, цементуючи в єдину державу різні за своїми особливостями регіони. Банки як фінансові інститути забезпечують безперервний рух грошових коштів у країні, що дає змогу функціонувати усім економічним суб'єктам держави. Банківська система України за сучасних умов розвитку світової економіки забезпечує фінансовий взаємозв'язок з іншими країнами через рух грошових (фінансових) потоків, реалізуючи інтереси окремих економічних суб'єктів. Отже, ефективне функціонування банків України є запорукою поступового розвитку країни, окремих її регіонів, суб'єктів підприємництва і населення. Зростання економічного потенціалу банківської системи є основою успішної діяльності не лише банків, а й країни в цілому, підвищення її ролі у світовій економіці.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Питанням діяльності банків присвячено багато праць українських науковців, зокрема Алексеєнко М.Д., Барановського О.І., Васильченко З.М., Вожжова А.П., Герасимовича А.М., Диби М.І., Дзюблюка О.В., Єпіфанова А.О., Лютого І.О., Міщенко В.І., Мороза А.Н., Примостки Л.О., Савлука М.І., Сало І.В., Шелудько Н.М. У їх наукових дослідженнях розкриті різні питання діяльності вітчизняних банків, наголошується про необхідність підвищення їх капіталізації, ефективності та надійності функціонування, зростання ресурсної бази, розвитку кредитної та інвестиційної діяльності. Однак теоретико-методологічні питання

формування, розвитку та використання економічного потенціалу банків країни залишаються малодослідженими. Тому метою нашої статті є теоретико-методологічні основи формування, розвитку і використання економічного потенціалу банків України за сучасних умов господарювання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасні соціально-економічні процеси в економіці України потребують постійного розвитку та вдосконалення економічного інструментарію, який в сукупності забезпечує формування методів, прийомів, способів та засобів, що необхідні для ефективного здійснення як теоретико-пізнавальної, так і фінансово-господарської діяльності. Потреба в такому інструментарії зростає пропорційно зростанню масштабів діяльності, складності завдань та необхідності перетворювання великих завдань у більш дрібні, а дрібні інтегрувати в більш масштабні. Для рішення таких завдань, які поставлені перед соціально-економічною системою держави внаслідок ринкових трансформацій, необхідно більш глибоко дослідити питання економічного потенціалу банків, що є основою прийняття стратегічних рішень в кредитно-інвестиційній сфері, обумовлює формування програми дій банків на перспективу, виступає базою для ефективного управління сучасною банківською діяльністю.

У наукових дослідженнях, що виконувались українськими та зарубіжними вченими, дуже важко знайти праці, в яких фундаментально було б розкрито сутність, зміст, склад і структуру економічного потенціалу банків країни, його значення для розвитку соціально-економічної системи держави. Водночас у науковій літературі є багато досліджень щодо поняття економічного потенціалу країни, регіону (території), виду економічної діяльності (галузі), підприємства [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Проте банки — це не країна, не регіон, не підприємство, а специфічний фінансовий інститут, і тому дослідження їх економічного потенціалу необхідно здійснювати, виходячи з сутності банків, їх ролі та призначення в соціально-економічній системі держави та світовій економіці.

На нашу думку, для більш глибокого розуміння проблеми трактування категорії "економічний потенціал банків" необхідно виходити з історично-логічного підходу до теоретичного узагальнення наукової проблеми та застосування діалектичного методу пізнання економічних явищ. При цьому необхідно зазначити, що методологія визначення сутності категорії "економічний потенціал банків" повинна базуватися на термінологічному визначенні категорій "потенціал" і "економічний потенціал".

В етимологічному значенні термін "потенціал" походить

від латинського слова "potentia", що означає "можливість", "могутність", "приховані можливості". В етимологічному словнику російської мови зазначається походження слова "потенціальний" як запозичене в XIX ст. з французької мови, де "potentiel", від латинського "potentialis", що означає "можливий", дослівно "можливий бути" [7]. У Великій Радянській Енциклопедії наводиться визначення терміна "потенціал" як "засоби, запаси, джерела, що є в наявності і які можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення відповідної мети, здійснення плану, рішення будь-якого завдання; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній галузі" [8]. У сучасних енциклопедіях та словниках потенціал розглядається наступним чином. Так, в Сучасному тлумачному словнику української мови наведено таке визначення: "Потенціал (лат. potentia — сила). Можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані" [9]. В Економічній енциклопедії Т.З за ред. Мочерного С.В. сутність потенціалу розглядається наступним чином: "Потенціал — наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використовувати їх для досягнення поставленої мети" [10].

Усі наведені визначення потенціалу розглядають сутність цієї категорії лише у загальному вигляді, що дає можливість дуже широко трактувати його смисловий зміст та дає змогу застосувати до різних галузей науки, сфер і видів діяльності людини в залежності від того, про які можливості, сили, засоби, запаси, джерела, ресурси йдеться мова. В працях, що присвячені дослідженню теорії потенціалу, наведено дуже широкий спектр визначень потенціалу, у т.ч.: народногосподарській, економічній, оборонній, інтелектуальній, природно-ресурсній, науково-технічній, кадровий, виробничий, фінансовий, кредитний, інвестиційний, інноваційний, будівельний, сільськогосподарський, інформаційний, організаційний, інфраструктури, соціального розвитку, виробничих сил та виробничих відносин [4; 5].

З позиції соціально-економічної системи держави та її основних суб'єктів — фізичних і юридичних осіб — найбільш важливим для дослідження є економічний потенціал, що фактично об'єднує інші види потенціалів, зокрема: виробничий, фінансовий, кредитний, інвестиційний, інноваційний, кадровий, організаційний, інтелектуальний, природно-ресурсний, науково-технічний, інформаційний, інфраструктури, соціального розвитку тощо.

Поняття "економічний потенціал" в сучасних умовах стає важливішою економічною категорією. Однак в економічній науці немає єдиного підходу до визначення сутності економічного потенціалу.

З наведених вище літературних джерел випливає, що категорія "економічний потенціал" у своєму формуванні та розвитку пройшла декілька етапів.

На першому етапі економічний потенціал розглядався як спроможність системи переробляти ресурси і задовольняти суспільні потреби [2; 11].

На другому етапі сутність економічного потенціалу розглядалась виключено з позиції ресурсного підходу [12; 13; 14].

На третьому етапі економічний потенціал почали розглядати як сукупність економічних засобів, джерел, запасів суспільства для реалізації конкретних завдань соціально-економічного розвитку [15].

На четвертому етапі сутність економічного потенціалу формулювали з позиції науково-технічного прогресу, соціальної сфери тощо [16; 17].

На сучасному етапі економічний потенціал визначається як "сукупні можливості суспільства формувати і максимально задовольняти потреби в товарах та послугах на основі оптимального використання економічних ресурсів, що є в наявності в умовах конкретних соціально-економічних відносин" [18, с. 531], а економічний потенціал підприємства — як "сукупні можливості підприємства виз-

начати, формувати і максимально задовольняти споживачів в товарах та послугах в процесі оптимальної взаємодії з навколишнім середовищем і раціонального використання економічних ресурсів" [18, с. 532].

Наведені визначення дають уявлення про сучасні підходи до сутності категорії "економічний потенціал соціально-економічної системи суспільства" і "економічний потенціал підприємства". Проте ці визначення сформовані на основі домінування підходу, в якому сутність економічного потенціалу розглядається на основі здатності системи (держави, регіону, підприємства) задовольняти потреби споживачів і наявності ресурсів для досягнення поставленої мети. Отже, наявність ресурсів і можливості їх використовувати для задоволення тих чи інших потреб є основою сучасного розуміння економічного потенціалу.

Для визначення сутності "економічний потенціал банків" необхідно встановити місце банків в соціально-економічній системі держави та світовій економіці, показати їх відмінність від інших суб'єктів підприємництва.

Банки — це юридичні особи, які здійснюють свою діяльність у фінансовому секторі економіки. Їх можливо розглядати як суб'єкти господарювання, які здійснюють відтворення грошей в економіці країни та надають різні фінансові послуги юридичним і фізичним особам, реалізують інтереси держави через виконання на практиці її грошово-кредитної, інвестиційної, валютної та антиінфляційної політики, забезпечують взаємозв'язок країни з іншими державами, їх економічними суб'єктами за рахунок організації та здійснення фінансових потоків між усіма зацікавленими сторонами.

Банк, на відміну від підприємства будь-якої сфери та виду економічної діяльності, обслуговує практично усіх своїх клієнтів, тобто фізичних і юридичних осіб, не зважаючи на їх специфічні особливості, тип організації, місто розташування тощо. Для банку важливо, щоб його клієнт дійсно був зацікавлений у співробітництві, забезпечував виконання встановлених законами та нормативно-правовими актами правил поведінки для суб'єктів підприємництва та фізичних осіб при виконанні фінансових операцій, що здійснюються з участю банків.

Відмінність банків від підприємств матеріальної та нематеріальної сфер економіки необхідно встановити через визначення їх економічної сутності.

Визначаючи сутність банку, треба враховувати як фінансові й суто банківські особливості щодо визначення банку, так і характеристику відносно економічної теорії, правознавства і т. і., що дає змогу розкрити сутність банку через розгляд взаємовідносин між різними суб'єктами, які взаємодіють у процесі створення та функціонування банківської установи.

Згідно з принципом суперечності кожне економічне явище необхідно розглядати з погляду матеріально-речового змісту і суспільної форми. У першому випадку теоретичне визначення дається з погляду продуктивних сил суспільства або кількісної сторони. У другому — з боку виробничих відносин або якісного аспекту суспільних відносин.

Сутність банку з погляду продуктивних сил або матеріально-речового змісту полягає в тому, що банк є сукупністю певної суми активів (грошово-валютних та інших матеріальних цінностей, боргових зобов'язань), в які банк вклав свої власні та залучені ресурси. З цього випливає, що сучасний банк є фінансовим інститутом. Розгляд сутності банку відносно його суспільної форми пов'язаний з розкриттям системи відносин між фізичними і юридичними особами, а також державою, з одного боку, і власниками банку — з іншого, з приводу використання активів та отримання за рахунок їх вживання відповідної суми прибутку.

Для комплексного з'ясування соціально-економічної природи сучасного банку використовується системно-структурний підхід, важливим елементом якого є цілісність, що розглядається як складна система, яка формується з

окремих елементів, взаємодія між якими зумовлює появу нової якості, наявність таких рис і властивостей, які не притаманні кожному елементу системи.

Цілісний підхід до визначення сутності банку передбачає, що між окремими елементами, які складають єдину систему банку, існують певні кількісно-якісні залежності, а також різні відносини з приводу одержання фінансових результатів від діяльності банку.

Принцип системного підходу вимагає визначення основної мети, з якої створюється і функціонує банк, а принцип структури розкриває сутність системи. Для банківської справи принцип структури знаходить своє втілення в законах та закономірностях розвитку банківської системи, що є структуроутворювальними факторами.

Принцип історизму вимагає розгляд кожного економічного явища чи процесу з точки зору того, як їх елементи наповнюються якісно новим змістом. Стосовно поняття "банк" принцип історизму передбачає появу нових функцій, які виконують банки, або розвиток раніше існуючих функцій елементами якісно нового змісту. Принцип історизму включає, щоб кожне економічне явище або процес розглядался в контексті тих змін, яких зазнає це явище в межах цілісної економічної системи, окремих стадій або етапів розвитку.

Виходячи з вимог принципу суперечності, системно-структурного підходу, принципу історизму, можливо сформулювати таке визначення сутності сучасного банку. Сучасний банк — це специфічний фінансовий інститут, який створюється державою чи фізичними або (і) юридичними особами, діє на основі законів і нормативів держави, та виконує низку особливих функцій, пов'язаних з рухом грошових (фінансових) потоків, грошово-кредитними, інвестиційними, валютними та іншими фінансовими операціями і послугами, а також забезпечує інтереси власників, держави та своїх клієнтів за рахунок формування і використання активів, одержання позитивного фінансового результату (прибутку) і виконання своїх зобов'язань перед державою та клієнтами.

Визначення сутності сучасного банку дає усі підстави для розкриття місця банків у сучасній національній та світовій економіці. Банки як специфічні фінансові інститути забезпечують рух грошових (фінансових) потоків не лише в Україні, а зв'язують економіку країни з світовою економічною системою.

Як у національній, так і в світовій економіці банки виконують однакову функцію, а саме: забезпечують безперервний рух грошових (фінансових) потоків, що дає змогу функціонувати усім економічним суб'єктам — домогосподарствам, суб'єктам підприємництва, органам місцевого самоврядування на рівні регіонів та державним органам влади. Рух грошових коштів між економічними суб'єктами, що функціонують в національній та світовій економіці, є головним завданням будь-яких універсальних банків, зокрема і банків України.

Однак, розглядаючи рух грошових (фінансових) потоків, що забезпечують банки в національній економіці, а також між економікою однієї держави та економіками інших держав, необхідно зазначити, що ці грошові (фінансові) потоки мають різні складові за своєю сутністю, походженням, механізмом утворення, напрямками руху, специфікою використання, обсягами та масштабами реалізації, термінами виконання, ризиками, що вони формують, кінцевими фінансовими результатами.

Чіткість виділення грошових (фінансових) потоків, що здійснюють банки, має велике теоретико-методологічне значення для формулювання визначення сутності категорії "економічний потенціал банків". Це пов'язано з тим, що утворення, розподіл, використання та здійснення руху грошових (фінансових) потоків банками є їх головним завданням, а тому відокремлює банки від інших суб'єктів господарювання як нефінансової, так і фінансової сфер еконо-

міки. Рух грошових (фінансових) потоків, що здійснюють банки, найточніше впливає на змістовну характеристику економічного потенціалу банків, виступає базою для визначення його сутності, змісту, складу і структури.

Універсальні банки, що є основними фінансовими інститутами вітчизняної банківської системи, утворюють і забезпечують рух таких грошових (фінансових) потоків: а) грошові (фінансові) потоки, що виникають при поточному обслуговуванні домогосподарств; б) грошові (фінансові) потоки, що виникають при обслуговуванні операційної діяльності суб'єктів підприємництва; в) грошові (фінансові) потоки, що виникають при обслуговуванні юридичних осіб, які функціонують на некомерційних засадах, громадських організацій та благодійних фондів; г) грошові (фінансові) потоки, що виникають внаслідок виконання завдань та інтересів держави та місцевих органів влади; д) грошові (фінансові) потоки, що виникають при обслуговуванні кредитних операцій; е) грошові (фінансові) потоки, що виникають внаслідок інвестиційної діяльності; ж) грошові (фінансові) потоки, що виникають при обслуговуванні фондового та страхового ринків; з) грошові (фінансові) потоки, що виникають при виконанні інших банківських послуг для фізичних і юридичних осіб; и) грошові (фінансові) потоки, що забезпечують інтереси іноземних держав, їх юридичних і фізичних осіб; і) грошові (фінансові) потоки, що виникають внаслідок взаємодії з міжнародними та світовими фінансовими та нефінансовими організаціями; к) грошові (фінансові) потоки, що забезпечують інтереси самих банків при формуванні власного капіталу та ресурсної бази для здійснення кредитно-інвестиційної та іншої банківської діяльності.

За своїми масштабами, обсягами, періодичністю виконання найбільшого значення для банків та всієї економіки країни мають грошові (фінансові) потоки, що забезпечують обслуговування домогосподарств, операційну діяльність суб'єктів підприємництва, кредитно-інвестиційну діяльність, формування власного капіталу та ресурсної бази, обслуговування інтересів державних і місцевих установ та організацій.

Для безперервного руху названих грошових (фінансових) потоків банки повинні мати необхідну суму власного капіталу та ресурсну базу. Власний капітал та ресурсна база дає змогу забезпечити виконання банками своїх безпосередніх функцій — руху грошових (фінансових) потоків, виконувати законодавчі, нормативно-правові акти держави та її органів, задовольняти інтереси власників банків, кредиторів, клієнтів, персоналу, державних і місцевих органів влади, всього суспільства.

Власний капітал банку утворюється при його створенні (уставний капітал) та постійно збільшується внаслідок виконання нормативних вимог НБУ, необхідності збільшення ресурсної бази, формування власних активів, підвищення рівня надійності, фінансової стійкості та постійного зростання можливостей виконувати свої функції як фінансового інституту.

Ресурсна база банків — це сукупність фінансових ресурсів банку, що залучені внаслідок інвестицій власників банку, відкриття строкових депозитів та поточних рахунків фізичних і юридичних осіб, державних і місцевих органів влади, різних позик з боку національних та іноземних фінансово-кредитних установ для забезпечення формування активів банку, безперервного здійснення своїх функцій.

Таким чином, рух грошових (фінансових) потоків, власний капітал банків і його ресурсна база складають основу економічного потенціалу банків. Проте для банківської діяльності важливе значення мають і такі складові: персонал банку, його професіоналізм та порядність; підприємницькі здібності вищого керівництва; інформаційна база, комп'ютерні системи та мережі, засоби їх захисту; постійна підтримка з боку власників; взаємозв'язок банків із страховиками. Усе це в сукупності слід розглядати як загальні економічні ресурси банків.

Отже, з наведених положень можна сформулювати наступне визначення сутності економічного потенціалу банків.

Економічний потенціал банків — це комплексна характеристика рівня економічних можливостей банків здійснювати рух грошових (фінансових) потоків, забезпечуючи інтереси власників, кредиторів, клієнтів, держави і місцевих органів влади, іноземних держав та їх резидентів, міжнародних та світових організацій за рахунок наявного власного капіталу, оптимальної ресурсної бази, кадрів керівників і персоналу, їх підприємницьких і професійних здібностей та порядності, інформаційної забезпеченості та комп'ютерної безпеки, підтримки з боку власників, постійного взаємозв'язку із страховиками.

Зміст сутності економічного потенціалу банків характеризується трьома основними компонентами:

1) об'єктивний — це сукупність грошових (фінансових) потоків, що здійснюються чи можуть здійснити банки, забезпечуючи інтереси власників, кредиторів, клієнтів, держави і місцевих органів влади, іноземних держав та їх резидентів, міжнародних та світових організацій;

2) об'єктивний — це наявний власний капітал банків, їх ресурсна база, матеріальні, трудові, інформаційні, технічні, інноваційні та інші можливості, а також рівень банківської безпеки, що задіяні або можуть бути задіяні в процесі банківської діяльності;

3) суб'єктивний — це професійні здібності банківського персоналу, підприємницькі здібності вищих керівників банків, їх порядність, рівень підтримки і зацікавленість з боку власників, що дозволяє більш ефективно використовувати ресурси та внутрішні можливості для забезпечення безперервного руху грошових (фінансових) потоків, виконання стратегічних та тактичних завдань банківської діяльності.

Економічний потенціал банків є характеристикою їх внутрішніх можливостей щодо забезпечення руху грошових (фінансових) потоків, виконання поставлених цілей і завдань, формування доходів та прибутків від банківської діяльності. Величина економічного потенціалу банків залежить як від загального обсягу економічних ресурсів банків, їх оптимального співвідношення в процесі банківської діяльності, так і здатності вищого керівництва та персоналу використовувати ці ресурси для задоволення інтересів самих банків і усіх учасників, що взаємодіють з банками при одержанні від них фінансових та інших послуг.

Економічний потенціал банків значною мірою залежить від оптимального поєднання різних складових загальної сукупності економічних ресурсів банків, рівня організації банківської діяльності, мотиваційних механізмів щодо зацікавленості банківських працівників та керівництва відносно постійного підвищення ефективності їх діяльності.

З метою оцінки впливу окремих факторів на процеси формування, використання та розвитку економічного потенціалу банків необхідно встановити його структуру та складові.

Як зазначається в монографії [18]: "Під структурою слід розуміти спосіб поєднання складових частин (компонентів) системи для найкращого виконання головної мети системи. Структура виражає не всю сукупність зв'язків об'єкта, а тільки його найбільш важливіші".

Використовуючи загальний підхід до поняття "структура" щодо економічного потенціалу банків, можна сформулювати наступне визначення. Структура економічного потенціалу банків — це відносно стійкий спосіб організації його складових, який розкриває внутрішню побудову, основні елементи, що входять до нього, принципи формування та розвитку. При цьому структура економічного потенціалу банків повинна характеризуватися такими рисами: стійкістю, надійністю, стабільністю, гнучкістю, пропорційністю, збалансованістю, прогнозованістю тощо.

У науковій літературі з питань економічного потенціалу існують три основні підходи до визначення складових еко-

номічного потенціалу. Перший підхід — ресурсний. Основний його зміст полягає в тому, що структура економічного потенціалу складається з відповідних елементів (компонентів), виходячи з видів та характеру ресурсів. Іншими словами, структуризація елементів економічного потенціалу відбувається у відповідності з складом економічних ресурсів і принципами їх спільного використання [4]. Другий підхід — функціональний. За цим підходом поділ структуроутворювальних елементів відбувається за функціональною ознакою, тобто за видами діяльності та їх основним змістом [5]. Третій підхід — ресурсно-функціональний. Цей підхід найбільш популярний, тому що він дає більш повне уявлення про складові економічного потенціалу [18].

Виходячи з ресурсно-функціонального підходу, який ми повністю поділяємо, можна виділити наступні складові економічного потенціалу банків.

Перша група — ресурсна складова: а) фінансовий потенціал; б) кадровий потенціал; в) інформаційний потенціал; г) технічний потенціал; д) інноваційний потенціал; е) організаційно-управлінський потенціал.

Фінансовий потенціал банків характеризується обсягами власного капіталу та фінансовими ресурсами, що формують банки за рахунок відкриття депозитів вітчизняним фізичним і юридичним особам, а також залучення різних позик, зокрема облігаційних від іноземних фінансово-кредитних установ. Фінансовий потенціал використовується для формування активів, здійснення банківської діяльності. Масштаби та характер фінансового потенціалу в умовах фінансово-економічної кризи є базою стійкості, надійності та ефективності банків. Сучасні проблеми вітчизняних банків обумовлені, перш за все, низьким рівнем фінансового потенціалу, малими обсягами власного капіталу та дуже дорогими фінансовими ресурсами, що були залучені за останні роки, а також великими обсягами позик, що були взяті у іноземних позичальників у валюті (доларах США).

Кадровий потенціал банків характеризується як кількісними, так і якісними параметрами, зокрема рівнем професіоналізму персоналу та менеджерів вищого рівня, їх порядністю. Велике значення має мотиваційним механізмом у діяльності банківських менеджерів та службовців. Фінансова криза показала, що у більшості вітчизняних банків рівень професіоналізму банківських службовців досить низький, а їх порядність не відповідає змісту праці в банках. Звідси рівень шахрайства, злочинів, що виявляються останнім часом в банківській сфері, помітно зростають. У банках, на відміну від промислових, будівельних чи аграрних підприємств, працює невелика кількість робітників. Однак їх рівень знань, умінь та навичок, а також порядності, дисципліни повинен відповідати жорстким вимогам, тому що банківська діяльність суттєво впливає на економіку всієї країни і, як показала фінансова криза, може дуже негативно відбитися на функціонуванні підприємств і домогосподарств.

Інформаційний потенціал банків характеризується обсягами та масштабами інформації, якою володіють банківські службовці, здатність до своєчасного її використання, формування на її основі відповідних банківських рішень. Важливою складовою інформаційного потенціалу є рівень банківської безпеки, який полягає в забезпеченні банківської таємниці, недоступності банківської інформації для злочинців та шахрайства. Проте відкриті в останній час кримінальні справи проти банківських працівників дають підстави сумніватися в сучасному рівні безпеки банківської інформації.

Технічний потенціал банків характеризується рівнем забезпеченості перш за все комп'ютерними системами та мережами, їх надійністю та рівнем безпеки. Сучасний технічний потенціал більшості банків значно підвищений, але він поки що помітно відстає від сучасного рівня технічного потенціалу закордонних фінансово-кредитних установ.

Інноваційний потенціал банків характеризується мож-

ливостями запроваджувати в банківську практику нових видів банківських продуктів, що розроблені самим банком чи запозичені від інших банківських установ. У цьому напрямі вітчизняні банки суттєво відстають від закордонних.

Організаційно-управлінський потенціал банків характеризується здатністю системи управління забезпечити стійке, надійне і ефективне функціонування банку на банківському ринку. За рівнем цього потенціалу понад 50—60 вітчизняних банків не відповідають сучасним вимогам, що на практиці підтвердилось в період фінансово-економічної кризи.

Друга група — функціональна складова: а) розрахунково-платіжний потенціал; б) кредитний потенціал; в) інвестиційний потенціал; г) емісійний потенціал; д) валютний потенціал; е) потенціал посередницьких та комісійних послуг; ж) потенціал консалтингових послуг.

Розрахунково-платіжний потенціал характеризує фактичний рівень та можливості розрахунково-платіжної діяльності вітчизняних банків. Це перший ступінь банківської діяльності, яку кожен банк повинен забезпечити якнайкраще. За цим потенціалом більшість банків відповідає встановленим вимогам, але окремі їх підрозділи, відділення потребують подальшого вдосконалення.

Кредитний потенціал характеризує фактичний рівень здатності банків здійснювати банківське короткострокове та довгострокове кредитування на споживання та на інвестиції. До фінансово-економічної кризи рівень банківського кредитування був значно завищеним, що негативно вплинуло в умовах фінансово-економічної кризи як на діяльність самих банків, так і всієї економіки країни, поставило частину домогосподарств у скрутне становище внаслідок відсутності можливостей погашати борги за кредитами, особливо в іноземній валюті.

Інвестиційний потенціал характеризує фактичний рівень та можливості інвестування банківських фінансових ресурсів у фондові інструменти, зокрема в акції та облігації. Внаслідок обмежень, встановлених НБУ, рівень інвестиційного потенціалу вітчизняних банків повністю не використаний, що суттєво скорочує як можливості самих банків, так і їх вплив на інвестиційну діяльність в інших сферах національної економіки.

Емісійний потенціал характеризується фактичним рівнем та можливостями випуску (емісії) цінних паперів. За сучасних умов рівень емісійної діяльності банків суттєво обмежений. Лише частина банків за рахунок емісії власних акцій забезпечує збільшення статутного капіталу, щоб підвищити свою стійкість, надійність, ліквідність і ефективність в умовах фінансово-економічної кризи.

Валютний потенціал характеризується фактичним рівнем і можливостями щодо обсягів та кількості валютних операцій. За цим потенціалом українські банки суттєво відрізняються. У одних банків валютна забезпеченість значна, у інших — постійно не вистачає валютних ресурсів. Це породжує в банківській системі постійні валютні спекуляції, що негативно впливає на стабільність валютного курсу та на стан діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва і домогосподарств, особливо при розрахунках за валютними кредитами.

Потенціал посередницьких і комісійних послуг банків характеризується фактичним рівнем і можливостями здійснення названих видів послуг. За сучасних умов рівень посередницьких і комісійних послуг банків значно відстає від реальних можливостей, що обумовлено як фінансово-економічною кризою, так і малими обсягами посередницьких і комісійних послуг, що надають банки своїм клієнтам в Україні.

Потенціал консалтингових послуг банків характеризується фактичним рівнем і можливостями надавати такі послуги. Проте рівень кадрового потенціалу банків та розвиток консалтингових послуг в країні ще значно менший, аніж є в ньому потреби української економіці.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було з'ясовано: — По-перше, сучасне трактування сутності "потенціал", "економічний потенціал", "економічний потенціал підприємства".

— По-друге, визначення сутності сучасного банку як фінансового інституту.

— По-третє, відмінність банків від інших суб'єктів підприємництва через утворення і забезпечення руху грошових (фінансових) потоків.

— По-четверте, сутність категорії "економічний потенціал банків".

— По-п'яте, зміст, структуру та складові елементи економічного потенціалу банків.

— По-шосте, в подальших дослідженнях потрібно визначити місце економічного потенціалу банків у соціально-економічній системі держави та здійснити оцінку його рівня.

Література:

1. Данилишин Б.М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.С. Міщенко. — К.: РВПС України; НАН України, 1999. — 257 с.
2. Білоусов Р.А. Рост экономического потенциала / Р.А. Белоусов. — М.: Наука, 1971. — 134 с.
3. Андрианов В. Экономический потенциал России / В. Андрианов // Вопросы экономики. — 1997. — №3. — С. 128—144.
4. Дорошенко Ю.А. Экономический потенциал территории / Ю.А. Дорошенко. — СПб.: Химия, 1997. — 237 с.
5. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика: монография / А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим, А.И. Кубах, Е.В. Дывыскиба. — Х.: ИД "ИНЖЭК", 2005. — 176 с.
6. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексик. — К.: КНЕУ, 2004. — 316 с.
7. Этимологический словарь русского языка / Под ред. Н.М. Шаинского. — М.: Слово, 1994. — 237 с.
8. Большая Советская Энциклопедия. — Т. 21. — М.: Сов. энциклопедия, 1977. — 1015 с.
9. Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. — Харків: ВД "ШКОЛА", 2006. — 1008 с.
10. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.3. / Редкол. С.В. Мочерний. — К.: Видавничий центр "Академія", 2000. — 864
11. Акбердин Р.З. Стержень економіки / Р.З. Акбердин. — М.: Наука, 1979. — 132 с.
12. Абалкин Л.И. Диалектика социалистической экономики / Л.И. Абалкин. — М.: Мысль, 1981. — 351 с.
13. Лукинов И. Аграрный потенциал: исчисление и использование / И. Лукинов, А. Онищенко, Б. Пасхавер // Вопросы экономики. — 1988. — №1. — С. 12—21.
14. Черников Д. Эффективность использования производственного потенциала и конечные народнохозяйственные результаты / Д. Черников // Экономические науки. — 1981. — №10. — С. 89—97.
15. Экономический потенциал Страны Советов / И.С. Ступницкий. — К.: Наукова думка, 1982. — 157 с.
16. Слижис М.У. Экономический потенциал основных производственных фондов в машиностроении / М.У. Слижис. — М.: Машиностроение, 1986. — 147 с.
17. Проскураков В.М. Экономический потенциал социальной сферы: содержание, оценка, анализ / В.М. Проскураков, А.И. Самоукин. — М.: Экономика, 1991. — 159 с.
18. Экономический потенциал административных и производственных систем: монография / Под общей ред. О.Ф. Балацкого. — Сумы: ИТД "Университетская книга", 2006. — 973 с.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2009 р.